

on the Rousseau and Kant ideas ("Zum Ewigen Friede"). Czartoryski had never been a Russian minister of foreign affairs. He was a deputy minister. It is very difficult to understand how the author could find a common denominator between the structure of the "Neglasny Committee" created by Alexandre the First, a legal governmental committee, and the Polish emigrant organisation "Związek Jedności Narodowej". The general thesis that the emigrant politics may be a subject of the international relationship is true but it is worth mentioning that there exists a great difference between the emigrant politics and the foreign politics. At last it would have been advantageous for the book to use the documents placed at the Kórnik Library and the Polish emigration press and to know the author's attitude towards the Polish and European historiography concerning Czartoryski's politics in the 1830-ies.

Emanuel Halicz

Bo Grandien: Drömmen om renässansen, Frederik Wilhelm Scholander som arkitekt och mångfrestare. Nordiska museets Handlingar 93. Uddevalla 1979. 514 s.

Da Bo Grandien skrev sin disputats, kaldte han den »Drömmen om medeltiden«, og hovedpersonen var Carl Georg Brunius. Handlingen i den bog, han nu har skrevet, udspejler sig inden for samme tidsrum, det vil sige midten af forrige århundrede, hovedpersonens årstal gør dog, at man i »Drömmen om renässansen« når frem til 1881, det år da Scholander dør. Med disse to bøger har Bo Grandien på forbilledlig vis skildret situationen inden for arkitekturen ikke blot i Sverige men i hele Europa i disse tiår. For det er en af Grandiens store dyder, at han aldrig nøjes med at se på en ting her og nu, men altid viser, hvordan man forholder sig til et tilsvarende problem i andre lande, og ad hvilke veje man er nået frem til den aktuelle løsning. Med megen veloplagthed øses der af en stor viden, og Scholander, der måske ikke i sig selv er en af de arkitekter, hvis navn er ristet med uforglemmelighedens runer, bliver her springbræt for en skildring af en interessant brydningsperiode inden for kunsten, idet der netop i de år, hvor han havde sit virke – han blev født 1816, er på studierejse i Frankrig og Italien 1841–46, blev derefter hurtigt professor i arkitektur og överintendent – var stærke modsætninger mellem nygotikken – »Drömmen om medeltiden« – og klassiske strømninger – »Drömmen om renässansen«. Disse modsætninger havde gode muligheder for at komme til udtryk i 1850'erne og 60'erne, hvor der især inden for kirkebyggeriet var en voldsom aktivitet, både med restaureringer og nyopførelser. Det viser sig her, at Scholander trods sin alt-øvervældende interesse for renässansen og sin tro på, at man uden at have studeret antikkens og renässancens kunst i Sydeuropa vil være ude af stand til at lave god kunst i Sverige, alligevel formår at føje sig efter andre tendenser i tiden; i sit byggeri svigter han dog aldrig, hvad han på sine rejser og ved sine studier har lært om proportionerne i den klassiske arkitektur. Hans meget originale kirkeinteriører er netop opstået ved en kombination af en klassisk rumfornemmelse og et nordisk formsprog.

Under redegørelsen for den lange række væsentlige restaureringsarbejder, Scholander som överintendent måtte godkende, giver forfatteren en oversigt over de restaureringsprincipper, der var fremherskende i tiden, både i Sverige og ude i Europa, først og fremmest Tyskland og Frankrig. Man følger slagene omkring Lunds og Uppsalas domkirker, møder tidens blinde tillid til egen viden om middelalderens oprindelige intantioner, sikkerheden i nedbrydning af århundreders tilføjelser. Man bliver dog også klar over, at Scholanders personlige ansvar, især i det sidste tilfælde, var begrænset. Til gengæld må han selv stå for den principløshed, der prægede restaureringen af slottene i Kalmar og Vadstena.

Samtidig med at man indføres i striden mellem nygotisk/nyromansk og klassicisme og i diskussionen om restaurering af bygninger både fra middelalder og renæssance, oplyses man også om de helt nye muligheder, der bringes ind i arkitekturen via den tekniske udvikling, først og fremmest mulighederne for at anvende jernkonstruktioner både som bærende elementer og dekoration. Her kommer man også ind på kravet om materialeægtighed og dets forhold til rent kunstneriske principper.

Et interessant slutkapitel behandler Scholanders synagoge i Stockholm. Også her benytter forfatteren sin store indsigt og sine pædagogiske evner til en bred indføring i synagogebyggeriets historie fra før til nu; særlig meget gøres desuden ud af de reformer, der fandt sted i den jødiske gudstjeneste lige efter midten af århundredet, og de konsekvenser de medførte for den arkitektoniske indretning af rummene. Synagogen i Stockholm, der stadig er bevaret, er et af Scholanders fornemste bygningsværker. Den vidner om en rig kunstnerisk fantasi og en stor elasticitet. Som det gjaldt ved hans kirkebygninger står det monumentale i formen i klar forbindelse med klassiske forbilleder, mens han her henter dekorationselementerne især i den assyriske arkitektur for at understrege det østerlandske ved jødedommen. Af hans bedste ting i øvrigt kan nævnes hans første og aldrig realiserede projekt til Nationalmusæet, og det nu nedrevne Wallenberghus i Stockholm.

En af forudsætningerne for Bo Grandiens bog er det kolossale materiale, Scholander efterlod sig i form af breve, dagbogsoptegnelser, regnskaber, foredragsnotater, litterære værker, bogillustrationer og ikke mindst tegninger og akvareller; de sidste blev til, dels som studier under hans rejser, og de var ham til stor nytte i undervisningen – inden diapositivernes periode! – dels som forslagsskitser til nye projekter. Desuden havde han et godt udkomme via sine akvareller, hvis kunstneriske kvalitet er meget høj. Det er bl. a. disse og hans litterære værker, der i modsætning til hans arkitektur er rent nordisk inspireret, der berettiger betegnelsen »mångfrestare«, altnulig-kunstner.

Esther Nyholm

Erna Lorenzen og Ulla Thyrring: Folketøj på landet 1830–1880. Kbh., Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck 1977. 108 sider, ill. Kr. 174,50.

I 1975 udsendte museumsinspektør, dr. phil. Erna Lorenzen, Købstadmuseet »Den gamle By« sin disputats: »Folks tøj i og omkring Århus 1675–1850«. Heri fremlagdes en nyvurdering af påklædningsvanerne hos et bredt udsnit af befolkningen i den omhandlede periode. I forbindelse med den nye bog, som er skrevet i samarbejde med museumsdirektør, mag. art. Ulla Thyrring, Herning Museum, arbejdes der videre på hovedtesen fra disputatsen: at der i det 19. årh. ikke var de store forskelle mellem klædedragten på land og i by, i hvert fald ikke blandt det store flertal af befolkningen. I modsætning til disputatsen, hvortil materialet, p.gr.a. den brede periode, i overvejende grad var hentet i skifterne, behandler bogen her en periode, hvis fortrin er, at der er bevaret relativt store mængde af dragtstykkerne selv. De findes nu på museerne, og forfatterne har til denne nye bearbejdelse indsamlet materiale over hele landet.

Bogen har et klart sigte. Den henvender sig til den stadigt voksende gruppe af mennesker, der interesserer sig for gamle dragter, i første række folkedansere, men også folk med almindelig interesse for kulturhistorie og måske specielt fortidens klædedragt. Som sådan er bogen en instruktiv indførelse i både stoffer, teknikker – og moder. Og med dette ord er vi ved bogens kerne: at folk på landet i forrige århundrede (1830–1880) generelt kun i ringe grad adskilte sig fra tilsvarende befolkningslag i byen; gennem det bevarede dragtmateriale ses, at dragterne, både mænds og kvinders, efter 1830 i overvejende